

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

О. В. Величко, к. е. н.

Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Досліджено сучасний стан розвитку та проблеми сільськогосподарської кооперації в аграрному секторі економіки. Обґрунтовано доцільність створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних трансформаційних перетворень в аграрному секторі є становлення кооперативних форм господарювання, особливе місце серед яких відводиться сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам.

Необхідність стимулювання розвитку сільськогосподарського кооперативного руху нині є об'єктивною необхідністю, за рахунок чого можуть бути прискорені бажані позитивні зміни в економіці. Внаслідок обмеженої ресурсної бази розвиток сільськогосподарської кооперації стає особливо важливим для держави. Оскільки в найближчій перспективі інвестиційна привабливість і можливості аграрної сфери залишатимуться обмеженими, сільськогосподарські кооперативи потенційно виступають головним каталізатором розвитку сільського господарства в цілому. З їх становленням та ефективним функціонуванням можливе вирішення важливих організаційно-економічних проблем приватних, особистих селянських і фермерських господарств. Тому необхідно сконцентрувати зусилля на створенні сприятливих інституціональних передумов для активного розвитку сільськогосподарських кооперативів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблеми становлення і розвитку сільськогосподарських кооперативів в умовах ринкових перетворень в аграрному секторі економіки країни вже багато років займаються такі вчені-економісти, як: М. П. Грищенко, В. В. Зіновчук, М. Й. Малік, П. Т. Саблук, Л. В. Молдаван, О. М. Могильний, Ф. В. Горбонос, В. Б. Моссаковський та багато інших. Незважаючи на це, ряд аспектів цієї актуальної проблеми в нових економічних умовах залишаються ще недостатньо вивченими.

Мета дослідження. Метою дослідження є наукове обґрунтування необхідності створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, які є ефективною організаційно-правовою формою господарювання для досягнення конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва.

Виклад основного матеріалу. Сільськогосподарські підприємства всіх організаційно-правових форм господарювання мають застарілий і зношений машинно-тракторний парк. Оновити його та забезпечити себе самостійно засобами виробництва і матеріально-технічними ресурсами вони не в змозі. Серйозною проблемою для них є також реалізація вирощеного врожаю і виробленої продукції у зв'язку з малими обсягами виробництва, якими не цікавляться переробні підприємства та трейдери. Це призводить до того, що сільськогосподарські товаровиробники залишаються незахищеними від диктату цін з боку продавців засобів виробництва та покупців їхньої продукції, відчувають нестачу фінансових ресурсів, що робить неможливим техніко-технологічне оновлення галузі. Тому вихід може бути єдиний – кооперування особистих селянських і фермерських господарств та фізичних осіб – сільськогосподарських

товаровиробників не тільки у виробничій діяльності, а й в обслуговуючій, зокрема при обробці землі, у сфері переробки, заготівлі і збуту, постачанні, сервісному обслуговуванні.

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив являє собою підприємство, створене для обслуговування переважно своїх членів на засадах взаємодопомоги й економічного співробітництва. До послуг, які можуть надавати обслуговуючі кооперативи належать: зберігання і реалізація сільськогосподарської продукції; переробка аграрної продукції і лісової сировини; матеріально-технічне постачання; виробництво окремих видів сільськогосподарської продукції (вирощування насіння деяких сільськогосподарських культур, молодняка великої рогатої худоби, птиці, свиней, племінної худоби тощо); ремонт сільськогосподарської техніки та її технічне обслуговування; транспортне обслуговування; газифікація, телефонізація, електронізація і комп'ютеризація сільського господарства; виконання окремих видів сільськогосподарських робіт (оранка, збирання врожаю, боротьба з шкідниками і хворобами сільськогосподарських культур, штучне осіменіння худоби, ветеринарне обслуговування); виробництво окремих видів добрив, техніки й устаткування для потреб селян; консультаційне обслуговування (бухгалтерське, фінансове, аудиторське, агрономічне, зоотехнічне, економічне тощо) [1–3].

Однією з важливих передумов формування та успішної діяльності обслуговуючих кооперативів є територіальна концентрація сільськогосподарських товаровиробників, а обов'язковою умовою початку розробки проекту організації кооперативу має бути їх ініціатива та зацікавленість. Важливе значення має також підтримка становлення кооперативу з боку органів державного управління та сільськогосподарських громадських об'єднань.

Отже, основними організаційно-економічними передумовами виникнення обслуговуючих кооперативів при сільських громадах виступають: можливість отримувати прибуток не лише від виробництва, а й від подальших стадій руху виробленої ними продукції у межах маркетингового ланцюжка певного товару (виробництво – збирання та зберігання – переробка – транспортування – оптова торгівля – роздрібна торгівля – споживання); вихід на вигідні ринки збуту, постачання і послуг, у т. ч. міжнародні; переваги від координації дій, розподілу ризику і отримання ринкової вигоди, тобто забезпечення контролю ситуації на ринку.

Особливість обслуговуючого кооперативу полягає в тому, що він: належить сільськогосподарським товаровиробникам – своїм членам-клієнтам і управляється ними на демократичних засадах; надає

своїм членам ті послуги, які необхідні для їх власних колективних, фермерських чи особистих підсобних господарств; не ставить за мету отримання прибутку для себе, а передбачає збільшення прибутку господарств своїх членів [4].

Саме формування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів буде займати в найближчі роки важливе значення в аграрному секторі економіки України, оскільки в обслуговуючій кооперації зацікавлені саме особисті селянські та фермерські господарства, а також фізичні особи – сільськогосподарські товаровиробники. Слід зауважити, що кооперування доцільно серед приватних підприємств, які мають подібний матеріально-технічний стан, спільні господарські проблеми та однакову мотивацію вступу до кооперативу.

Аналіз даних свідчить, що у 2010 р. в Україні налічувалося 645 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на 28471 сільський населений пункт, або лише 2,3 кооперативи на 100 сільських населених пунктів. Порівняно з 2009 р. кількість їх збільшилася на 149 одиниць, або 30 %. У середньому на одну область припадає 26 кооперативів. Найбільша кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у Житомирській та Вінницькій областях – відповідно 97 і 76 одиниць, а найменша в Донецькій, Миколаївській та Тернопільській областях – відповідно 5, 8 і 5 одиниць. За останні роки кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні збільшувалась, переважно за рахунок кількості багатофункціональних та сервісних кооперативів. Серед обслуговуючих кооперативів переважають багатофункціональні кооперативи – 43,4 %, 28,6 – сервісні, 14,7 – заготівельно-збутові, 6,8 і 6,5 % відповідно переробні та ін. види [5].

Наведені дані свідчать, що в першу чергу слід звернути увагу на створення механізованих кооперативів з обробки землі, постачальницьких, заготівельно-збутових, переробних. Звісно також слід розвивати мережу сервісних кооперативів. Загалом слід збільшувати кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, які покликані здійснювати заготівлю та зберігання продукції, надавати комплекс послуг членам кооперативу в їх діяльності з переробки та збуту продукції рослинництва і тваринництва, а також надавати ремонтні, меліоративні, будівельні, ветеринарні послуги, закуповувати і постачати господарствам матеріально-технічні ресурси тощо.

Розвиток кооперації, особливо на початковому етапі, потребує державної підтримки, важливим чинником якої є розробка і реалізація спеціальних державних програм. При цьому, проблема полягає як у

необхідності виділення необхідних ресурсів, так і в удосконаленні механізму їх розподілу, що має включати заходи щодо розвитку на селі мережі кредитних кооперативів та інших мікрофінансових організацій [6–8].

Однією з важливих передумов успішного розвитку сільськогосподарської кооперації є заходи щодо забезпечення доступу кооперативів до ринку наукових, освітніх, консультаційних послуг і інформації. Вказані заходи доцільно реалізувати у рамках єдиної системи інформаційного забезпечення АПК. Члени кооперативів зможуть одержувати своєчасну і якісну інформацію про державну аграрну політику, умови кредитування, оподаткування, субсидування, обсяги торгівлі, ціни тощо.

Для успішного розвитку сільськогосподарської кооперації необхідні постійна підготовка і підвищення кваліфікації фермерів, власників особистих підсобних господарств, сільських підприємців; фахівців сільськогосподарських кооперативів, державних службовців і представників органів місцевого самоврядування. З цією метою слід розробити учбово-методичні матеріали для аграрних навчальних закладів, а також для створених державного і регіональних інформаційно-консультативних навчально-методичних центрів; розширити підготовку аграрних товаровиробників, працівників органів управління АПК і місцевої влади через систему підвищення кваліфікації при аграрних навчальних закладах.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Сільськогосподарська кооперація є основою для подальшого розвитку інфраструктури аграрного ринку, відіграє виняткову роль у зміцненні економічного потенціалу, конкурентноздатності і соціального статусу сільськогосподарських виробників, поліпшенні умов господарювання і створенні стимулів для росту товарної продукції. Проте, до цього часу її розвиток знаходиться на низькому рівні, основними причинами чого є недооцінка в процесі економічних реформ кооперативних форм господарської діяльності, загальні несприятливі умови ведення аграрного виробництва, психологічна неготовність селян до кооперування та недостатній рівень знань сільського населення щодо переваг кооперації, слабкий рівень державної підтримки малих форм господарювання в АПК і сільськогосподарських кооперативів.

Список використаних джерел

1. Могильний О. М. Державне регулювання аграрного виробництва в період трансформації економіки / О. М. Могильний. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – 430 с.

2. Шаповал Т. П. Засади формування сільськогосподарської обслуговуючої кооперації у ринкових умовах / Т. П. Шаповал // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2009. – Випуск 1 (48). – С. 75–80.
3. Цимбал В. О. Удосконалення виробничих відносин у сільськогосподарських обслуговуючих кооперативах / В. О. Цимбал // Економіка АПК. – 2004. – № 3. – С. 85.
4. Грищенко М. П. Сільськогосподарська кооперація: проблеми, шляхи розв'язання / М. П. Грищенко, М. Й. Малік, В. А. Пулім // Економіка АПК. – 2007. – № 1. – С. 56.
5. Сільське господарство України 2010: стат. зб. – К.: Державний комітет статистики України, 2011. – С. 384.
6. Андрущенко А. М. Підвищення економічної ефективності діяльності сільськогосподарських виробничих кооперативів / А. М. Андрущенко // Економіка АПК. – 2006. – № 8. – С. 60.
7. Малік М. Й. Кооперація в сільському господарстві України : стан і перспективи / М. Й. Малік // Економіка АПК. – 2005. – № 12. – С. 5.
8. Березюк С. В. Розвиток кооперативних відносин у системі агротехнічного обслуговування / С. В. Березюк, І. С. Воронєцька, І. С. Березюк // Економіка АПК. – 2006. – № 12. – С. 53.